

Sygn. akt II UK 453/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 października 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku małoletniego J.D. reprezentowanego przez przedstawiciela ustawowego W.D.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi [...]

o prawo do renty rodzinnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 17 października 2017 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 10 lutego 2016 r.

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny [...] III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 10 lutego 2016 r. oddalił apelację wnioskodawcy małoletniego J.D. reprezentowanego przez przedstawiciela ustawowego W.D. od wyroku Sądu Okręgowego [...] – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27 kwietnia 2015 r. oddalającego dowołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału

[...] z dnia 22 grudnia 2014 r. przyznają małoletniemu wnioskodawcy rentę rodzinną po zmarłym ojcu W. I. w kwocie 2.293,49 zł od dnia 1 sierpnia 2014 r.

W przedmiotowej sprawie spór dotyczy ustalenia daty początkowej przysługiwania małoletniemu renty rodzinnej po zmarłym w dniu 13 sierpnia 2012 r. ojcu. Ze względu na datę złożenia przez matkę małoletniego wniosku o rentę rodzinną w dniu 25 sierpnia 2014 r., organ rentowy przyznał świadczenie od miesiąca złożenia wniosku, tj. od 1 sierpnia 2014 r. Natomiast wnioskodawczyni domagała się przyznania świadczenia rentowego już od dnia śmierci ojca małoletniego, twierdząc, że z uwagi postępowanie o ustalenie ojcostwa, nie mogła złożyć wcześniej wniosku o rentę rodzinną, co obiektywnie uzasadnia przyznanie świadczenia od dnia powstania tego prawa.

Sąd drugiej instancji, powołując art. 100 ust. 1 oraz art. 129 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm., dalej zwana ustawą emerytalną) wskazał, że początkowa data wypłaty świadczenia uzależniona jest od daty złożenia wniosku o rentę rodzinną. Samo spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek warunkujących prawo do tego świadczenia nie stanowi jeszcze „podstawy do jego wypłaty”, która wyznacza data powstania prawa do renty rodzinnej tylko wtedy, gdy wniosek o jego wypłatę został złożony „nie później niż w dacie powstania prawa”. Wyklucza to „możliwość wstecznego wypłacania świadczeń, to jest za okres po nabyciu prawa, ale przed złożeniem wniosku o świadczenie (jego wypłatę)”. Sąd drugiej instancji wskazał, że co do renty rodzinnej ustawodawca w art. 129 ust. 2 ustawy emerytalnej przewidział wyjątek od powyższej zasady, który jednak dotyczy przypadku, gdy złożenie wniosku o rentę rodzinną następuje w miesiącu przypadającym bezpośrednio po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć ubezpieczonego. Wówczas rentę rodzinną wypłaca się od dnia śmierci. Przytoczył również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 2014 r. (II UK 398/13, LEX nr 1458715), że prowadzenie postępowania o uznanie za zmarłego jest okolicznością obiektywną i wyjątkową przemawiającą za odstąpieniem od zasady przyznawania renty rodzinnej na wniosek osoby uprawnionej, która „nie miała i nie mogła mieć wpływu na wystąpienie tego ryzyka”. Nie dotyczy to matki małoletniego, która w imieniu małoletniego syna dochodziła

ustalenia ojcostwa, ale nie miała formalnoprawnych przeszkód do ubiegania się o rentę rodziną od daty śmierci ojca dziecka. Fakt, że renta rodzinna przysługuje po ubezpieczonym księdzu katolickim „nie ograniczał wnioskodawczyni we wcześniejszym ustaleniu ojcostwa”, przeto nie stanowi wyjątkowej okoliczności przemawiającej za przyznaniem tego świadczenia „przed złożeniem wniosku”. Okoliczność ta nie może stawiać małoletniego „w korzystniejszej sytuacji od osób, których rodzice nie są w stanie kapłańskim”.

W skardze kasacyjnej przedstawiciel ustawowy (matka) małoletniego wnioskodawcy zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 129 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej wskutek przyjęcia, że przyznanie i wypłata renty rodzinnej na rzecz osoby uprawnionej możliwe są dopiero od dnia złożenia przez wnioskodawcę, podczas gdy celowościowa wykładnia przemawia za przyjęciem odstępstwa od tej reguły „w sytuacji uzasadnionych, wyjątkowych okoliczności danej sprawy”, w której „możliwość złożenia wniosku zablokowana była do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w przedmiocie potwierdzenia ojcostwa ubezpieczonego co było jednym z koniecznych elementów formalnych wymaganych do potwierdzenia prawa wnioskodawcy świadczenia renty rodzinnej”. Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na potrzebę wykładni art. 129 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej oraz rozbieżności pojawiających się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który dopuszcza postulowaną wykładnię w razie wystąpienia wyjątkowych okoliczności uniemożliwiających wypłatę świadczenia rentowego bezpośrednio po śmierci ubezpieczonego, co stwarza możliwość odstępstwa od zasady wypłaty należnej renty „ze wstecznym jej naliczeniem od daty uzyskania prawa do świadczenia nie zaś od daty złożenia wniosku o jego wypłatę”. Dlatego wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawierała usprawiedliwionych podstaw. Zgodnie z art. 65 ust. 1 ustawy emerytalnej, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury

lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Uprawnionym członkiem rodziny jest między innymi dziecko (art. 67 ust. 1 pkt 1 ustawy). Dniem nabycia prawa do renty rodzinnej jest dzień spełnienia wszystkich przesłanek wymaganych do nabycia tego prawa (art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), a świadczenie jest wypłacane od tego dnia, jednak nie wcześniej niż od miesiąca, w którym złożono wniosek lub wydano decyzję z urzędu (art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS). Dniem nabycia prawa do renty rodzinnej przez dziecko spełniające warunki do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy jest dzień urodzenia się tego dziecka. Tylko wyjątkowo w razie zgłoszenia wniosku o rentę rodzinną w miesiącu przypadającym bezpośrednio po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć ubezpieczonego rentę rodzinną wypłaca się od dnia jego śmierci (art. 129 ust. 2 tej ustawy).

Rozstrzygając problem, od kiedy przysługuje wypłata nabytego świadczenia, trzeba przede wszystkim podkreślić odrębność nabycia prawa do świadczenia od jego wypłaty i wskazać, że są to instytucje regulowane odrębnymi przepisami i mające różne znaczenie w obrocie prawnym. O nabyciu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego stanowi art. 100 ustawy emerytalnej, przewidujący powstanie prawa do świadczeń z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, natomiast wypłata zgodnie z art. 129 ust. 1 tej ustawy przysługuje od dnia powstania prawa, ale nie wcześniej niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Dlatego istnienia prawa do świadczeń, uzależnionego od spełnienia warunków nabycia tego prawa, nie można utożsamiać z jego przyznaniem i wypłatą świadczenia.

Podniesione w skardze kasacyjnej wątpliwości w tym zakresie zostały usunięte przez Sąd Najwyższy, który stwierdził, że przyznaniem świadczenia jest ustalenie prawa do jego pobierania, a więc wypłaty (por. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1989 r., III UZP 11/89, OSNCP 1990 nr 6, poz. 72 i wcześniejszą uchwałę z dnia 10 sierpnia 1988 r., III UZP 22/88, OSNCP 1989 nr 12, poz. 194 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2006 r., III UK 95/06, niepubl.). Pogląd ten zachował aktualność, a jego przyjęcie oznacza, że powstanie *ipso iure* prawa do świadczenia przez stwierdzenie spełnienia jego

warunków nie odpowiada przyznaniu i wypłacie świadczenia, ponieważ wymaga to złożenia stosownego wniosku przez osobę zainteresowaną.

Skoro wypłata renty rodzinnej następuje na wniosek, przeto aby renta rodzinna była wypłacona od dnia nabycia do niej prawa, pełnomocnik ustawowy powinien złożyć wniosek już w miesiącu śmierci ubezpieczonego ojca uprawnionego dziecka (art. 129 ust. 1 ustawy), a najpóźniej w następnym miesiącu (art. 129 ust. 2). Na podstawie § 12 rozporządzenia w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe, oprócz wniosku o przyznanie renty rodzinnej, zawierającego dane osobowe (imię i nazwisko, numer PESEL), dane adresowe, informacje dotyczące sposobu wypłaty świadczenia oraz podpis zainteresowanego (lub pełnomocnika), należy złożyć również dokumenty związane z ustaleniem prawa i wysokości świadczenia osoby zmarłej, o których mowa w § 10 ust. 1 tego rozporządzenia oraz dokument stwierdzający datę urodzenia i datę zgonu osoby, po której ma być przyznana renta rodzinna (§ 11 ust. 1 pkt 1 wskazanego aktu). W przedmiotowej sprawie stwierdzenie relacji pokrewieństwa dziecka i zmarłego ojca wymagało - zgodnie z art. 84 § 2 k.r.o. - ustalenia ojcostwa ojca dziecka na podstawie orzeczenia sądu rodzinnego i przedstawienia dokumentu stanu cywilnego wydanego na tej podstawie. Równocześnie czasowy brak dokumentu potwierdzającego ojcostwo nie hamował możliwości złożenia wniosku o rentę rodzinną, ponieważ nawet wniosek niezupełny, jak każdy wniosek ubezpieczonego skierowany do organu rentowego, wszczyna postępowanie rentowe (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2009 r., I UK 125/09, niepubl.). Wniosek złożony bez dowodu potwierdzającego ojcostwo osoby, po której ma być przyznana renta rodzinna, może być po jego złożeniu uzupełniony po uprawomocnieniu się wyroku ustalającego ojcostwo i wydaniu na tej podstawie odpisu aktu stanu cywilnego. Do tego czasu postępowanie w sprawie przyznania renty rodzinnej uprawnionemu dziecku powinno być zawieszone z urzędu na podstawie art. 97 § 1 pkt 4 k.p.a. w związku z art. 124 emerytalnej, skoro deklaratywne ustalenie ojcostwa jedynie konkretyzuje uprawnioną do nabycia renty rodzinnej (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1969 r., II CR 512/69, niepublikowane).

Natomiast żądanie wypłaty renty rodzinnej za okres poprzedzający złożenie

wniosku dla dziecka uprawnionego dziecka po śmierci jego ojca niebędącego mężem matki pozostaje w sprzeczności z brzmieniem art. 129 ust. 1 emerytalnej, a odstępnie od gramatycznej treści tego przepisu nie jest uzasadnione, ponieważ już od narodzin dziecka, aktualnie uprawnionego do renty rodzinnej, powstała możliwość wszczęcia postępowania o ustalenie ojcostwa, a po śmierci jego ubezpieczonego ojca potrzeba niezwłocznego złożenia wniosku o rentę rodzinną. Z treści skargi kasacyjnej wynika, że strona skarżąca nie kwestionowała takich możliwości, tyle że z subiektywnych przyczyn i zależnych wyłącznie od siebie, tj. z własnego zaniechania bezrefleksyjnie zwlekała ze złożeniem wniosku rentowego ze względu na „brak możliwości realizacji przesłanek formalnych”. Ujawnione opóźnienie w zgłoszeniu wniosku nie usprawiedliwia odstępnie od gramatycznej treści art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej. W dotychczasowym orzecznictwie Sąd Najwyższy jurysdykcyjnie uznał taką wyjątkową możliwość wyłącznie w razie niemożności wszczęcia postępowania przed upływem 10 lat od zaginięcia osoby następnie uznanej za zmarłą (np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 11 maja 2006 r., I UK 320/05, OSNP 2007 nr 9-10, poz. 143, z dnia 10 lutego 2012 r., II UK 146/11, OSN 2013 nr 1-2, poz. 17, z dnia 3 kwietnia 2013 r., II UK 398/13 lub z 25 lutego 2016 r., II UK 152/15, niepublikowane.), ze względu na kształtujący, tj. konstytutywny charakter prawny postanowienia o uznaniu za zmarłego, bez czego nie spełnia się przesłanka śmierci ubezpieczonego wymagana do przyznania osobie uprawnionej renty rodzinnej. Odmienna sytuacja występuje w przypadku deklaratywnego ustalenia ojcostwa osoby żyjącej w dacie urodzenia dziecka, którego matka nie uzyskała dobrowolnego uznania ojcostwa przez ojca dziecka w trybie art. 73 lub 74 k.r.i op. oraz zaniedbała sądowego ustalenia ojcostwa w trybie art. 84 w związku z art. 85 k.r.i op., przez co z przyczyn zależnych od niej, które nie miały natury zdarzeń wyjątkowych ani nadzwyczajnych, powstały istotne problemy prawne i jurysdykcyjne w związku ze śmiercią ojca uprawnionego dziecka.

Skoro z okoliczności przedmiotowej sprawy wynikało, że spóźniony termin złożenia wniosku w imieniu uprawnionego dziecka nie był skutkiem istnienia obiektywnej, usprawiedliwionej ani nadzwyczajnej przeszkody, ale wynikał z zaniechania i zaniedbania przedstawicielki ustawowej (matki) dziecka, to organ rentowy prawidłowo uruchomił wypłatę renty rodzinnej dopiero od miesiąca złożenia

wniosku rentowego.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

kc